

בשול"ת עמק הלכה ח"א סי', מ"ג כתב מו"ז הכ"מ זצ"ל ליישב מחלוקת המג"א והגמ"י בענין קבורה נפל ביו"ט שני של גלויות, ואמר שם אשר בעית הגמ' בגמ' סנהדרין דמ"ו ע"ב בענין קבורה אי הוי כפרה אי בזיון דלרוב הפוסקים דס"ל דקבורה מן התורה דע"כ סוגיא זו כר' שמעון אחיה דדריש טעמא דקרא, דיש קרא דקבר תקברנו והגמ' מיבעיא אי משום כפרה אי משום בזיון. וא"כ המג"א ס"ל דכיון דאנן לא ס"ל כר"ש לענין דרשינן טעמא דקרא ממילא הוי נפל כשאר מתים להקבר ביו"ט שני, והגמ"י בשיטת הרמב"ם אזיל דס"ל כר"ש כמוכח מדבריו, עי'.

וא"כ כיון דבנפל לא שייך אף חדא דהני טעמא אין קוברין אותו ביו"ט שני. אולם על זה קשה מלשון הרמב"ם בפ"ב מהל' אבל ה"א וז"ל אבל אם צוח שלא יקבר אין שומעין לו שהקבורה מצוה שנאמר כי קבור תקברנו עכ"ל. וקשה כמו שהקשה שם הלח"מ דלא הוי לתלות הטעם במצוה אלא בבזיון, ולא מטעם הלח"מ לבדו אלא כפליים אם אמנם עיקר הטעם הוא דדרשינן טעמא הול"ל משום בזיונא. ועוד קשה דהא הרמב"ן לא ס"ל כר"ש דדרשינן טעמא בקרא, עי'.

ובכל זאת כתב הילכך קוברין אותו דספק איסורא תוא אפי' בעו יורשים נמי דלא ליקברוהו מוציאים מהם בע"כ ואפי' במת בעלמא דלית ליי' קוברים ואמר אל תקברוני אין שומעין לו דבזיונא דכלהו ח"י קא אמרינן ולא משום בני משפחה בלחוד, עכ"ל עי' בכ"מ פ"ב מהל' אבל ה"א. והלא לפמ"ש מו"ז ז"ל היה צריך להיות איסכא, הרמב"ן היה צריך לכתוב משום מצוה דקבור תקברנו דהוא לא ס"ל טעם דבזיונא דס"ל דלא דרשינן טעמא בקרא דלא כר"ש. ולע"ד נראה ליישב דברי מו"ז ז"ל על נכון דהנה י"ל חפשי שאף שהרמב"ן לא דריש טעמא בקרא כר"ש בכל זאת שפיר שייך בעית הגמ' אי משום כפרה אי משום בזיונא. דאף דקבורה היא עצמה גזח"כ ואין ללמוד בה שום טעם שיהי', אולי הדין דיכול למחול על זאת המצוה דהיא רק לכבודו ולטובתו והוא אומר לא בעינא בזה, וכמו שמצינו בכבוד אב שהאב מוחל על כבודו (והטעם של שניהם שזה, כענין שכתב בירושלמי קדושין פ"א ה"ז אמו של רבי ישמעאל באת ואמרה וקבלה עליו לרבוחינו אמרה גערו בי שמעאל בני שאינו נוחג בי כבוד, באותה שעה נחכרכמו סניחן של רבוחינו, אמרין אפשר לית רבי ישמעאל נוחג בכבוד אבותיו, אמרו לה מהו עבדך לך, אמרה כד נפיק מביית חעדא אנא בעה משונא ריגלוי ומישתי מהן ולא שבק לי, אמרין תואיל והוא רצונא הוא כיבודא. וכ"ח בירושלמי פאה פ"א ה"א). וא"כ ה"נ בקבורה אפשר לאמר שכל המצוה רק לכבודו ולטובתו, וזה כונת הגמ' באמרם קבורה משום כפרה, דיכול לומר לא בעינא ותואיל הוא רצונא הוא כיבודו. ומאידך גיסא יש לומר דקבורה משום בזיונא, פי' שלא לכבודו היא המצוה, רק למנוע הבזיון של החיים ואין לו שום שליטה בדיון קבורה שהוא גזח"כ, וזה דומה לדיון מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, דבשלמא אב או רב שמחל כבודו מחול דזה ברשותו ואין כאן ענין של בזיון של הכלל, אבל מלך שמחל על כבודו, בזה יש בזיון של כלל ישראל שהוא מוזיל כבוד מלכות ואין ליחיד אפי' מלך חרשות לגרום בזיון של הכלל, שנאמר שום חשים עליך מלך שתחא אימתו עליך, ואם ימחול יגרום לבזיון של הכלל ויפחית בכח המלכות.

ולפי"ז לק"מ, דהרמב"ם כתב בלשון מצוה, לאמר שאל תטעה לחשוב שסברתו הוא דס"ל קבורה דרבנן, כמ"ש הלח"מ שם, ולכן כתב בלשון מצוה למימר דס"ל טעמא דבזיון אבל זה אינו כי אם טעמא דקרא ועיקר המצוה הוא מן התורה, ולא כהמפורשים הסוגיא בסנהדרין דבעית הגמ' אליבא דמ"ד קבורה מדרבנן כר"ח שם, וכמ"ש מו"ז ז"ל שם.

והרמב"ן דמפרש הסוגיא כמ"ש לעיל פוסק דהוי בזיון, או לכה"פ דקאי ב
בספק, וא"כ חמצוה שוב במקומה עומדת דהוי גזח"כ ואין ברשות האדם למחול עליו.
ולכן דייק הרמב"ן על סברת "בזיון" לומר לך שהמצוה שבה כבראשונה ואין לשמוע
במי שפוחת בה, ממש כמלך שמחל על כבודו דאין כבודו מחול מטעם בזיון הכלל.
ועכשיו מה מאוד יונעם לשונו, "דבזיונא דכלהו חי קא אמרינן ולא משום בני
משמחה לחוד", הרי שהרמב"ן עצמו רמז לזה בדבריו שכשהדבר חלוי בכבוד הכלל אין
לזלזל בה.

ולפי"ז לענין קבורה נפל צדקו דברי מו"ז ז"ל ודפח"ח, דהמנ"א כתב אליבא
דדינא דלא דרשינן סעמא בקרא, וזכרמב"ן, וא"כ הכל שחין בדין קבורה אין חבדל,
ולכן קוברין הנפל, אבל ההנמ"י אזיל בשיטת הרמב"ם ועיקר טעם חמצוה הוא
משום בזיון ובנפל ליכא בזיון ולכן כתב דאין לקוברו.

ואמנם לפי מה שכתבנו יש לבאר ג"כ מחלוקת אחרת בין הרמב"ם והרמב"ן
בענין אי מתאבלין על המאבד עצמו לדעת. הרמב"ם פ"א מהל' אבל הי"א כתב וז"ל
המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין מתאבלין עליו ואין מספידין
אותו, אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבליים וכל דבר שהוא כבוד
לחיים. ע"כ. והלח"מ שם מביא הרמב"ן שחולק עליו וס"ל דמדאמרינן ברכת אבליים
משמע דמתאבליים. והלח"מ הביא ראיה להרמב"ם וז"ל וכן מוכח בפרק גמר הדין
(דמ"ז ע"ב) דאמרו שם ואי ס"ד כיון דאיכבר הויא להו כפרה ליאבלו, משמע
דחאבלות משום כבוד המתים הוא, ולכך הוקשה דכיון דיש להם כפרה ראוי לעשות
אבל עליה, וכן פרש"י ז"ל לפי' המשנה שם ולא היו מתאבלין עליהם כדי שתהא
בזיונם כפרה להן, ע"כ משמע דאבילות כבוד המתים, אבל הרמב"ן חולק על רביש
ואומר דמדאמרינן ברכת אבליים משמע דמתאבליים, אבל הסוגיא הנז' סיע' לרבינו
כדכתיבנא, עכ"ל, ומחוך ראיתו להרמב"ם אתה מבין קושיתו על הרמב"ן.
ובישוב דברי הרמב"ן עפ"י שיטתנו, היה נראה לומר שהרמב"ם דס"ל
דדרשינן סעמא בקרא והטעם היחידי לקבורה הוא בזיונא, נמצא דאין קבורה מכפרת
כלל וכלל בשום אופן ובשום נדון. נמצא דבסתם אדם מכפרת עליו מיתתו, ולכן לא
שייך למנוע את האבלות לכפר, ובהרוגי ב"ד אינה מכפרת עליו לא מיתתו ולא קבורתו
אלא עיכול בשרו וכמ"ש בגמ' סנהדרין דמ"ז ע"ב. ולפי"ז במע"ל אין קבורתו מועילה
לכפר עליו כמו שאינה מועילה לכפר על שום אדם, ומיתתו על"ב אינה מכפרת על
דחא גוף המיתה היא היא העבירה הגדולה של שפיכת דמים שלו, ואסו קטיגור נעשה
סניגורן ולכן ס"ל להרמב"ם דאין מתאבלין עליו דבמניעת האבלות גורמין לו
בזיון ובוזה הוא מתכפר.

אבל הרמב"ן מבדיל בין קבורה מע"ל לקבורה הרוגי ב"ד. וכיון דהרמב"ן
ס"ל דקבורה הוי גזח"כ פשוטו כמשמעו ואין טעם לדבר, א"כ אין כאן מעכב לסברא
שקבורתו היא כפרתו, לא שהיא הטעם לקבורה, ואף אם נאמר כהרמב"ן דבע"כ
קוברין אותו בכל זאת עצם קבורתו מכפר עליו. וא"כ במאבד עצמו לדעת, אף שאין
מיתתו מכפרת עליו כדכתיבנא דאין קטיגור נעשה סניגור, מ"מ קבורתו היא כפרתו,
ולכן מתאבלין ואין צורך למנוע את האבלות לבזותו לכפר בעדו. כל זה במע"ל,
אבל בהרוגי ב"ד, מיתתו אינה מכפרת עליהם דחא בדין קמיקטלי, וכן הדין
בקבורתו דכיון דבדין קמיקטלי וזחיו עונשן אין סברא לומר שזה יחיי' כל כפרתו,
וכסוגית חש"ס סנהדרין דמ"ז ע"ב דמסברא זו אמרינן דאין להם כפרה עד עיכול
הבשר, ולכן אנו מונעין מהן האבלות בכדי להוסיף להם כפרה ולהשלים חסרונם בזה.

וא"כ
קבורתו
היא (עכ"ל)

ובאמת, שאחרי עיכול הבשר מכפרת עליהם מיחתם וקבורתם ג"כ למפרע, כן נראה מלשון הגמ' "בעינן נמי עיכול בשר, משמע שאחרי אשר יתעכל הבשר יתאחדו כולן לכפר עליו, אלא שעד עיכול בשרו אנו מינעין הימנו האבלות בכדי לחוסיה ולחשלים כפרה לו.

ואכן זה נראה גם מלשוננו של הרמב"ן שכתב דמדאמרינן ברכת אבליים משמע דמתאבליין, דאם אומרים ברכת אבליים רואים אנחנו שאינו מחוסר כפרה אלא שקבורתו כפרה עליו, וא"כ אין סברא למנוע ממנו האבלות. וקצת ראי' לזה שברכת אבליים היא חסימן והגדר שבה נשער אם חמת מחוסר כפרה אם לאו, ממס' שמחות פ"ב ה"ז הרוגי ב"ד אין מתעסקין עמם לכל רבר וכו' ואין מתאבליין אלא אונניין דאין אנינות אלא בלב, ולא הזכיר ברכת אבליים, וכיון דברכת אבליים מאן דכר שמי' חזינן דאין אומריין ברכת אבליים, וזה נכון דהרוגי ב"ד הם מחוסרי כפרה ולכן מונעים מהם בין ברכת אבליים בין עצם האבלות בכדי שתחא לו לכפרה.

(ומה שכתבתי לעיל שנראה לפי מסקנת הגמ' סנהדרין מ"ז שם דהרוגי ב"ד מיחתן וקבורתן מכפרות עליהן אחרי עיכול הבשר, זה מצאתי ג"כ באחד ספרי סבא ז"ל, עמק הלכה ח"א סי' ל"ב, דמיחתן מכפרת עליהן אחר עיכול בשר והוא נכון לדברי הסמ"ג הובא במחש"א סנהדרין ס"ד עי"ש. ולי נראה דאחרי עיכול הבשר מכפרת עליו גם קבורתו וכדמשמע מלשון הש"ס כדכתיבנא). וממילא דלפי"ז ליתא לקושיות הלח"מ שהקשה על הרמב"ן מנמ' דהרוגי ב"ד ומרש"י לענין מניעת האבלות דהרוגי ב"ד, דאף שקבורת הרוגי ב"ד מכפר אינה מכפרת להם לעת עתה, קבורת המע"ל מכפרת עליו, ונכונים דברי הרמב"ן לשיטתי'.

והנה מלבר כל הנ"ל קשה על עיקר הנחתו של מו"ז ז"ל שההגמ"י דפסק לאסור קבורת הנפל מטעם דאזיל בשיטת הרמב"ם דדרשינן טעמא דקרא, דהא הרמב"ם עצמו בפ"ד מהל' אבל ח"א כתב דקבורה הוי מצות עשה דדבריהם, ואם אמנם ס"ל להרמב"ם דקבורה דרבנן א"א לומר דהרמב"ם מפרש סוגית הש"ס בסנהדרין אליבא דר"ש ופוסק כן, ולכאורה התמ"י עצומה.

ברם עיקר הקושיא היא על הרמב"ם עצמו שבפ"ב מהל' אבל ח"א כתב שהקבורה מצוה שנא' קבור תקברנו, ומשמע שכונתו למצוה מן התורה, וכן מוכח מהקדמתו להל' אבל שכתב שם וז"ל ולפי"ז כללתי הלכות אלו בספר זה שחן מעין קבורה ביום מיחתה שחיה מצות עשה, עכ"ל. ולזה נוסף עוד הוכחה אשר הרמב"ם ס"ל דקבורה מדאורייתא הויא, שכן כתב בפס"ו מהל' סנהדרין ח"א וז"ל ומצות עשה לקבור את כל הרוגי ב"ד ביום ההריגה שנאמר כי קבור תקברנו ביום החוא, ולא הרוגי ב"ד בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא תעשה. חלינו לכבודו לחביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו. עכ"ל כל החלכה.

והנה לשון הרמב"ם בפ"ד מהל' אבל ח"א היא: מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבליים ולהוציא המת ולהכניס חלה ולווח האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור, וכן לשמח חלה והחתן ולסערם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיך בתורה ומצות, עכ"ל.

אנ/נפלי

אכן באמת נראה דליח דין וליח דין שחרמב"ס ס"ל דקבורה היא מצוה מן
התורה, וחוא מקיים בזה קבור תקברנו ואם מלינו הוא עובר בלא תעשה כמ"ש במ"ד
מאבל ח"ח, דאל"כ